

HOMEROS'A GÖRE KİMMER KAVİM ADI ETİMOLOJİSİ

Fatih Şengül

Özet: Görünüş itibarıyla Kimmerlerden bahseden ilk kaynağımız olan Homeros, onların yurdunu sis ve karanlıklarla dolu bir ülke olarak tanımlar. Homeros'un adı geçen halk ile ilgili beyanatları sürekli bir şekilde farklı biçimlerde değerlendirilmiştir. Grek yazarın bu açıklamalarıyla ilişkili bu zamana kadar yorumlarda bulunanlar, yazarın böylesi bir tanımlamayla Kimmer kavim adına dönük bir göndermenin altı çizmek istediği gibi bir niyete sahip olduğunu düşünmemiştir. Bu makalede, Homeros'un açıklamalarının ardında esasen Kimmerlerle ilgili bir tarihsel gerçeğin yattığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kimmer, Homeros, Karanlık, K>S değişimi

Kimmer arkeolojisi üzerine araştırma yapanların benimsediği klasik kurala göre, Kimmerler M.Ö.II. bin yılın başlarından M.Ö.8.yüzyıla kadar-merkez Kırım olmak üzere –Karadeniz’in kuzeyinde, Avrasya bozkırlarında ve Kafkasya- bölgesinde yaşayan ve bu tarihler arasında Güney Rusya Tunç çağı kültürlerinin “taşıyıcıları” ve “temsilcileri” olan bir topluluktur.¹ Doğrudan doğruya Herodot’tan beslenen bu görüş bir dönem boyunca ağırlığını hissettirmiş olsa da günümüz dünyasında artık miadını doldurmuş bir fikirden gayri bir anlam taşımamaktadır. Bu makalenin müellifi ana İskit topluluğunun daha Doğu Avrupa topraklarına ulaşmasından çok uzun zaman öncesinde Ukrayna topraklarında yerli bir İskit topluluğunun hüküm sürdüğüne kesin bir biçimde inanmaktadır. M.Ö.12’inci yüzyıldan Sarmatların Ukrayna bozkırlarında hakimiyetleri ellerine aldıkları M.Ö.3’yy’a kadar hiçbir ara vermeksizin Ukrayna bozkırlarında yaşadıkları besbelli olan bu grup, bizzat Herodot’un kendi kitabında Kimmer olarak değil İskit olarak adlandırılmaktadır. Arkeolojinin bu İskit grubu hakkında önümüze sunmuş olduğu açık deliller ister istemez adı geçen coğrafyanın en eski ve yerli ahalisi olduğu söylenen Kimmerlerin, eğer yaşadysalar, Kuzey Ka-

¹ Tarhan, Taner, “Ön Asya Dünyasında İlk Türkler; Kimmerler ve İskitler” *Türkler*, Ankara-2002, c.1, s.602.

radeniz bozkırlarında o vakitlerde hiç de yalnız olmadıklarını göstermektedir. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bir çalışmayı ileriki bir zamanda yayınlanacağıımızdan ve de makalenin konusu Kimmerlerin yurdunun neresi olduğuna yönelik bir çalışma vasfını taşımadığıından ötürü şu an için bu konunun ayrıntılarına girmeyi gerekli görmüyoruz.

Kimmerlerin kökenleri mevzuu bilim dünyasında çokça tartışılmıştır. Bunca uzun tartışmalara karşın bu halkın etnik köklerine ya da kavim adı etimolojisine dönük, üzerinde fikir birliğine varılmış bir nokta yoktur. Öte yandan, Kimmerlerin kökenlerine dair yazılı kaynaklar tek tek incelendiğinde çarpıcı olan bir husus açık bir şekilde kendini ifşa eder. O da Kimmerlerin ilginç bir şekilde Türk dünyası ile olan akrabalığıdır. En erken Gürcü vekaynamesi Kartlis Chevroba'dan tutun 1680 yılında yazıldığı iddia edilen "Cağfar Tarihi" adlı kitabı, Macar efsanesinden Hazar Kağan'ı Yusuf'un yazmış olduğu mektuba ve hatta Bizans tarihçisi Prokopius'un bir Kimmer kökeni vurgusu yaptığı Utrigur bağlantısına varıncaya kadar adeta yazılı belgeler sözbirliği etmişçesine Kimmerlerin bir Türk taifesi olduğu yönünde fikir beyan etmektedirler. Kimmerlerin kimliğini şüpheye mahal bırakmayacak kadar kesin bir biçimde kanıtlayabilecek elimizde herhangi bir delil bulunmamaktadır. Şüphesiz, halkların kimliklerini teşhis etme noktasında dilsel deliller başlıca rolü oynarlar. Maalesef, Kimmer safhasında bu açıdan da tamamı ile yoksunuz. Kimmerlerin dilsel malzemesi olarak elimizde topu topu birkaç tane kişi adı kalmıştır ki, bu şahıs adları üzerinde yapılan kökenbilimsel açıklamalar da Poppe'nin "*Ses geçişlerine dikkat edilmeksizin ve anlamsal bir ilişki kurulmaksızın her kelime her dil ile açıklanabilir.*" kuralını adeta doğrular cinsten önermeler olmaktan öteye geçememiştir. Buna karşın, milletlerin kökenleri bazen o kavimlerin taşıdıkları isimler üzerinden kendini belli eder. Sözgelisi; dillerine dair hiçbir şey bilmediğimiz Utrigur ve Kutrigurlar sırf karşımıza kökenbilimsel manada Türkçe menşeli halklar olarak çıkmaları vesilesiyle Türk dünyasına bağlanırlar. Bu makalede Kimmer kavim adı, yazılı kaynakların vurgu yaptığı Türk dünyasıyla olan akrabalığı temelinde Türkçe açıklanmaya çalışılacaktır. Bunu yaparkenki ana dayanak noktamız ise Homeros'un bu kavime dair dile getirdiği beyanat olacaktır.

Kimmer kavim adına yönelik etimolojik açıdan bir önerme yapmadan önce Türk dilinin en eski çağlar içerisinde ne gibi değişiklikler geçirdiğine kısaca bir göz atmak konunun ehemmiyeti açısından uygun olacaktır.

Türkçe'nin en eskicil özelliğini muhafaza eden Çuvaşça'da dahil olmak üzere tüm Türk dillerinin atası olarak kabul edilen ilk Türkçe milad'ın başlarında Ana Samoyedce'ye girmiş Türkçe ödünç sözler aracılığıyla tasnif edilir. Bu tasnife göre Ana Samoyedce'ye girmiş Türkçe kökenli kelimelerde /z/ yerine /r/, /ş/ yerine de /l/ vardır, Ana. Sam. *yür "100" < İT *yür(ET yüz), Ana. Sam. *kil "samur" < İT *kil (>ET kış), Ana. Sam.*kil "kış" < İT *kil (> ET kış, > Çuv. hış) vb. gibi.² İlk Türkçe'nin Proto-Bulgarca ve onun devamı olan Çuvaşça gibi bir *r ve *l dili olduğuna sonrasında da iki lehçeye (Ana Bulgarca ve Ana

² Jorma, Attila, *Hazar Berisi*, Sota Vakfı yay., Haarlem, 1999 s.59, Tekin, Talat, *Türk Dilleri (Giriş)*, Simurg yay, 1999, s. 14-15

Türkçe) ayrılarak iki ayrı yolda geliştiği ve Türk dünyası içerisinde de bir *r ve *l dili diğer taraftan da bir *z ve *ş dili olduğu kabul edilir.³ Proto-Bulgarca'nın günümüzdeki tek temsilcisi olan Çuvaşça ve yine Türkçe'nin en eski izlerini bünyesinde barındıran Yakutça sözbaşı s/s Ortak Türkçe'de -y ile karşılaşılır. Her iki Türk lehçesi daha erken bir döneme ait Türkçe izleri taşıdığından S=Y denkleminde S ile başlayan sözcüklerin daha eski olduğu kabul edilir. Yani daha erken S-'nin sonradan Y-' ile karşılandığını söylemek mümkündür.

Her şey topyekün bir şekilde bu kuramın doğru olduğuna tanıklık etse bile gerek Türkçenin kendi lehçeleri gerekse de yine bu büyük dil ailesinin onca asırlık mazisi içerisinde temasta bulunduğu diller arasındaki kelimeler karşılaştırıldığında ilginç bir şekilde kimi örneklerde hiç de yadırganamayacak bir biçimde sözbaşı s > k ya da k > s değişikliğini doğrulayacak örneklerin var olduğu sarıh bir şekilde kendini açığa vurmaktadır. Bununla bağlantılı bir kelime dizini aşağıdaki bölümde listelenmiştir. Listeye geçmeden önce okuyucudan yazar Homeros'un Kimmerlere dair dile getirdiği şu ifadeleri iyi incelemesi tavsiyesinde bulunmak istiyoruz. Homeros

*"Güneş batarken ve kararırken tek mil yollar
Vardık sınırlarına derin akışlı Okeanos'un,
Ordadır Kimmerlerin ülkesi ve kenti,
Oldum olası bol sisle ve bulutlarla örtülü,
Parlak güneş onları ışınlarıyla göremez hiçbir vakit,
Ne yükseldiği vakit yıldızlı göğe,
Ne de gökten toprağa döndüğü vakit.
Öylece serilir durur bir uğursuz gece
Bu zavallı ölümlülerin üstünde"*⁴

türünden bir beyanatta bulunur. Kimmer ülkesine dair bu beyanatlarda üzerinde durup yorumda bulunan muhtemelen ilk kişi Strabon'sa Homeros'un neden bu türden bir tanımlamada bulunduğunu çözemeyerek onu şu şekilde tenkite tabii tutmuştur: "Ozan (Homeros), Kimmerlerin Bosporus Kimmerius'un kuzeyindeki kasvetli yerlerde oturduklarını bildiği için, Hades (ölüler ülkesi)'e yerleştirmiştir. Belki de İyonyalıların bu kavime karşı olan derin düşmanlıklarını yüzünden böyle yapmıştır."⁵ Günümüzde kimi bilginler Strabon'un bu ifadelerinden ilham alarak Kimmerlerin yurdunu Greklerin "Yeraltı Dünyasının Girişi" olarak düşündüğü Don Nehrinin ağzı⁶ olduğuna kanaat getirirken, Váস্যy'de kendince Homeros'un açıklama-

³ Tekin, *a.g.e.*, s. 11,

⁴ Homeros, *Odysseia*, XI, 14, Can yayınları, 2006, s.198

⁵ Tarhan, *a.g.m.*, s.602

⁶ Haussing, Hans Wilhelm, *İpek Yolu ve Orta Asya Kültür Tarihi*, Ötüken yayınevi, İstanbul, 2001, s.24

⁷ Váস্যy, István, *Eski İç Asya'nın Tarihi*, Ötüken yay, İstanbul, 2007, s.44

larına şu şekilde bir mana vermektedir; “Homeros, Yunan medeniyetinin dışındakilere güneş ışığını bile çok görüyor; barbarların payına ancak karanlık, bulut ve sis düşüyor”⁷

Homeros’un Kimmer ülkesini hakikaten kendi gözleriyle görüp göremediği ya da bu topluluğun memleketinde bulunup bulunmadığı bir muammadır. Yazarın Kimmerlerin yurduna dair açıklamalarına oldukça sert bir şekilde eleştiri getiren Ozan Apolondōros’a inanacak olursak Homeros’un Kimmerlerin yurdu şöyle dursun Kuzey Karadeniz bozkırlarındaki ırmaklardan ve burada yaşayan kavimlerden bile haberder olmadığı yönünde⁸ bir sonuç ortaya çıkacaktır. Burada Apolondōros karşısında Strabon’un yaptığı gibi Homeros’un avukatlığına soyunmayacağız ancak yine de yazarın bu kavime dair dile getirdiği kimi bilgilerin bir doğruluk payı taşıdığını da söylemeden geçemeyiz. Bugüne kadar Kimmer’lerin yurduna ait Homeros’un betimlemeleri üzerine kafa yoran hiçbir kimse yazarın bu açıklamaları altında etimolojik bir gerçeğe vurgu yaptığını aklının ucuna dahi getirmemiştir. Acaba Homeros’un ifadelerinde bir tarihsel gerçeklik yatıyor olamaz mı? Yani yazar burada Kimmer yurdunu ima ederken esasen Kimmer etnonominin de “sis ve karanlık” tarzı bir söylemle bağlantılı olduğunu bizlere sezdirmek istemiş midir? Tam bu noktada bunu irdelemeye çalışalım.

Zekiev Kimmer etnonomini kime (kayık) + ar (halk) “su boyunca hareket edebilen insanlar, kayıklı kabile” olarak kurar.⁹ Miziev Karaçay-Kimmer bağlantısını kurarken Kimmer sözünün kökenini Türk dilindeki “Karaçay” kelimesinin anlamında arar. Türk dilinde “kara” sözünün bir anlamı da “büyük, güçlü, kudretli” demektir. “Çay/say” sözü Türk lehçelerinde “nehir” ve “nehir yatağı” anlamına gelmektedir. Ona göre bu açıklamadan, “Karaçay” sözünden “büyük, güçlü, kudretli, nehir” anlamı çıkmaktadır. “Tarihçe, bazı milletlerin adları nehir adlarından oluşabilmektedir. Bu durum Türk dünyasında çok sık rastlanmaktadır. Nitekim, “Karaçay” sözü de “nehir adamları” anlamına gelmektedir. Ama Türk lehçelerinde nebire bir de “kam” veya “kem” kelimesi de kullanılmaktadır. Örneğin; Yenisey nehrine eskiden “Kem”, Yenisey’in koluna da “Kemçik” deniliyordu. Bu sözden, “su ile ayrılmış” anlamına gelen Karaçay Malkar dilindeki “ayrıkam” kelimesi oluşmaktadır. Buna benzer olarak, Tuna nehrinin bir diğer adı da “Kamçıya”dır. Böylece “Kam-er”, veya “Kim-er” sözlerinin Türk dilinde “nehir adamı” anlamına geldiğini ortaya çıkmaktadır. “Suv-ar”, “Sub-ar [Sümer], “Bulğ-ar” [Balkar] sözleri yine bu şekilde oluşan sözlerdir.”¹⁰

Miziev’in bu açıklaması akla yatkın görünse de Kimmerlerin iyi bir denizci kavim olduğu şüphelidir. Her iki bilim adamının son hecedeki Türkçe’de en yaygın etnonim eki olarak kullanılan –er iştihağı dışındaki açıklamalarına katılmayacağız. Ayrıldığımız nokta ilk hece “kim”’in daha farklı bir anlam taşıdığı yönündedir.

⁸ Strabon, Geographika, *Antik Anadolu Coğrafyası*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, çev: Adnan Pekman, XII.3, s.36-37

⁹ Zekiyev, Mirfatih Z, *Türklerin ve Tatarların Kökeni*, Selenge yay. İstanbul 2006, s.71

¹⁰ Miziyev, İ.M, *İstoriya Karaçaevo Balkarskogo Naroda s Drevneyşih Vremen Do Prisoedineniya k Rossi*, Nalçık, 1994, p.32-33.

İlginç şekilde karanlık anlamına gelen Fince **hämärä**, Kürtçe “**xumari**” ile Vepsce **hämär** (“alacakaranlık”) ¹¹ [bunlara Türkçe **kömür**, Çuvaşça **hımır** “kahverengi” ve hatta Anadolu’da kullanılan **konur** (“esmer, açık kestane renginde olan”) kelimelerin de eklenmesi mümkün] sözcüklerinin Kimmer etnonominin ve onun diğer kimi kaynaklarda geçtiği şekilleri olan Yunanca. *Κυμῆριοι*, Akkad. *Gamir(e)*, Erm. *Gamir-k*, Gür. *Gmiri*¹², Tevrat *Gomer* ve Asur *Gimirra*¹³ arasındaki sesçil benzerliği kelimenin tam anlamıyla olağanüstüdür. Bu Fince, Kürtçe ve Vepsce kelimeler öte yandan bilim dünyasında ilk kez O. Karatay tarafından ortaya atılan sözbaşı k>s geçişini doğrulayan diğer argumanlardır. Gerçekten de gerek Türkçenin kendi lehçeleri içerisinde ve gerekse de Türkçe ile diğer yabancı diller arasındaki pek çok kelimedeki k>s geçişini doğrulayan ses denklilikleri hali hazırda mevcut bulunmaktadır. Örn: *kanmak-sanmak*, *kemik*(Almanca Knochen)-*sümük/süngük* “kemik”, *karık*-Rusça *sorok* “40”, *köpek*-Rusça *sobako* “köpek, *son*-Rusça *konets* ‘son’, *korku*-Almanca *sorge* ‘endişe’, *kain*-İngilizce *sin*,¹⁴ *kaldı*-Rusça *saldo* ‘bakiye’, *kar*(renk)-Rusça(*seriy*), Korece kim (“altın, ziyet”)-Farsça *sim*)¹⁵ bu denkliliğinin varlığını açıkça göstermektedir. Üstteki listede sayın Karatay bey’in dile getirdiği *koşutluklara* bir katkı da biz yapalım. Türkiye’de hala halk dilinde kullanılan *smık* kelimesi insan vücudunun kemiğinin kırılmasını ifade eden bir tabir olup buradan kırık, çıkık bağlayan kimse yani, çıkan kemiği eski yerine monte eden *smıkçı* kelimesi türemiştir. Sın pek çok Türk lehçesinde kırılmak anlamlarına gelir. Bununla beraber kimi kereler Teleütçe’de olduğu gibi aynı anlamın yanında bir de bel kemiği gibi bir manaya da sahiptir ki, bunun sümük/süngük ile bağlantısı oldukça açıktır. Türkiye Türkçesinde kemik kelimesinin *smık* şekliyle de olsa hala yaşatıldığı öne sürülebilir. Korku, cesaret sözcüğüyle semantik manada akrabadır. Kork fiilin son hecesinde iki sessiz arasında bir sesli düşmesi olmuştur. Fiil, muhtemel kök kor-‘dan türemiş koruk olması gerekir. Mesela Erzurum ağzında bir kişinin hevesini kırmak, onun gözünü korkutmak kork değil “koruk-turmak” fiiliyle açıklanır. Erzurum ağzındaki korut fiilinin zıt anlamda bire bir karşılığı İng. encourage fiilidir. Ama neticede encourage fiili courage (“cesaret, yüreklilik”)‘dan gelir. Kork fiilinin kökü kor-olmalıdır. Buradan muhtemelen koru-mak filli türemiştir. Kor kökünden türemiş kork-mak ve korku Türkçemizde Çuvaş karakteri taşıyan bir lehçeye ait olsa gerekir. Çünkü DLT’de kezik (“cesaret”)

¹¹ Stetsyuk, Valentyin, *Kürtlerin Karadeniz’in Kuzeyindeki Anayurdu*, Karadeniz araştırmaları Dergisi, Sayı:8, 2006, s. 10

¹² Golden, B.Peter, *Türk Halkları Taribine Giriş*, Karam yay. Çorum, 2002, s.37

¹³ Memiş, Ekrem, *Eskiçağ Türkiye Tarihi*, Çizgi Kitabevi, 6.baskı, s.190

¹⁴ Karatay, Osman, “Doğu Avrupa Türk Tarihinin Anahatları Altın Orda Öncesi Dönem”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, sayı 3, Çorum, 2004, s.18

¹⁵ Karatay, Osman, “Büyük Kelimesinin kökeni ve Medlerin Dili Hakkında”, Gazi Üni. Türkiyat Araştırmaları merkezi, I.Türkiyat araştırmaları Sempozyumu, Ankara, 11-13 Mayıs, 2005, Karatay, Osman, *Bey ile Büyücü*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2006, s.146

¹⁶ Tuna, Osman Nedim, *Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi İle Türk Dili’nin Yaşı Meselesi*, TDKY, Ankara, 1997, s.14.

demektir ve yine Altayca'da kezur ("cesur") ve kezut ("korkutmak") hep aynı kökten türemişlerdir. Sim ya da kim sözcüğü ise günümüzde daha ziyade kuyumcu sözcüğünde yaşatılmaktadır. Kök, Sümerce "gümüş, kuyumcu" anlamına gelen *keudim*¹⁶ olmalıdır.

Çok büyük bir olasılıkla bir Proto-Bulgar lehçesi konuşulan Saka çağında(buna Kimmerler de dahil) k>s geçişinin var olabileceğini gösteren Proto-Bulgar karakterli şu ses denkliklerini de burada anmak gerekir: Arapça *sirr*>*sır*-Türkçe *kez*(giz), Kaşgarlı'nın sözcüğünde *sür*(*sar-ser*)-*kez*(mak) denklikleri. Kürtçe *sor* "kırmızı"~Rus. *krasniy*~Çuv.hirli("kırmızı, kızıl")~Türkçe kız-ıl ("kızıl kelimesinin kökü kız olup bu kök -ıl- sıfatlaştırma eki alarak kızıl şekline dönüşmüştür. Kızarmak, kızarıklık gibi sözcükler neticede allaşma anlamındaki kız kökünden türemiştir") denklikleri. Dilbilim çalışmalarında, zıt anlama sahip iki kelime arasında sesçil bir benzerlik varsa bu kelimelerin aynı kökten geldikleri kabul edilir. Divanı-ı Lügat-ı it-Türk'te geçen çok anlamındaki "büte'nin İngilizce de tamamen karşıt bir anlama bürünerek "bit" şekline girmesinde ki, Çuvaşça'da bu pit ("pek, gayet, çok") şeklindedir, benzer şekilde Türkçe "ber"("ver") fiilinin Rusça'da "brat"("almak") şeklini kazanmasında yine Türkçe *demin* "az önce" zaman zarfının Almanca *dann* "sonra"~İng. *then* [m>n geçişi mi?], kök herhalde Türk. dem "zaman" olmalı ki, bu İng. time sözcüğünde kendini ifade eder] biçimlerine bürünmesinde olduğu gibi Türkçe *kalın*-Çuvaşça *hulin/hulim*-İngilizce *slim* ile Türkçe *kabar* ("baş kaldırmak, isyan etmek") ~ Çuvaş. *sapir* "yavaş, sakin, barışçı, barışsever", bu kökten türemiş Çuvaş. *sapirła* "teskin etmek, yatıştırmak, barıştırmak" ve yine *sapirlan* "sinmek, sessizleşmek, sabretmek" ile Arapça *sabır* kelimeleri arasında da benzer ses geçişinden bahsetmek mümkündür. Üstte değinilen slim-kalın, sür-kız denkliklerinde Proto-Bulgar lehçesinde gözüken r<z, m<n geçişleri göze çarpmaktadır. Üstelik şu iki örnek Saka çağında bu denkliğin var olduğunu ve hatta bu dönemin çok ötesinde de bulunduğu kesin bir şekilde delalet etmektedirler; İngilizce *similar* ~*same* <Azerice *kimi* (benzer)< Karaçay-Malkarca *kibik* (gibi)< Tatarca *simak* ve *kivik* 'gibi' ~ Kırgızca *sımak* (benzeyişi ifade eden bir sözcük)< Arapça "gibi" < Çuvaş. *sim* (*benzerlik*)~Çuv. *samay* "aynı, tam" <Sümerce *gim*"gibi". İtalyanca "assimiliato" ve Latince "homo"da bu kökle ilişkilidir. Benzer şekilde Türkçe dağ manasına gelen "kar" - aslında "dağlı gelin" anlamını taşıyan "sarı gelin" adlı türküde de geçen Ermenice "sar"("dağ"), ve Kürtçe "sar"("dağ"), Avrasya coğrafyası içerisinde oldukça yaygın olan *kar-sar* eşitliğini doğrulayacak başka dillerdeki karşılıklarını burada yazmaya gerek duymuyoruz. Orhun yazıtlarından önceki döneme ait Yenisey yazıtında geçen "kadır"("şiddetli, güçlü, sert") ~ Karaçay-Malkarca *kadar* ("kuvvet")~Çuvaşça *satur* "kuvvetli, güçlü", İng."strong" ~ Alm."stark"("kuvvetli, şiddetli") ~ Arapça *kâdir* eşitlikleri. Tüm bunlar k>s geçişinin ortak bir Yafesi kökene gidiyor izlenimini vermektedir. Ancak İngilizce strong kelimesinin ata bir kökenden ziyade Türkçe'den geçmiş olması çok daha kuvvetlidir. Zira ilk hece yanında kelimenin son hecesi *ong* da Türkçe'de "güç ve

kudret" anlamlarını taşır (*Satur + ong ~ strong*). İngilizce "strenght" ile Arapça "kudret" sözcüklerini de burada anmak yerinde olacaktır.

Bu listeye aynı zamanda Türkçe "sub(*sum*)" ~ Fince "*kuva*", İngilizce "*stag*" ~ Çuvaşça "kayäk", Türk."söv"-mek ~ İng."swear" ~ Arap."küfür" ~ Kırgızca *kaбыş* "sövişmek", *kaбар* "haber, dedikodu"~ Kırgızca *kep* "söz, konuşma" ~ Arap. *haber*~Çuvaşça *simah* "söz", *simahla* "konuşmak", *simsa ve simsi* "ağız, gaga", İng. *speak~speech* ~ Almanca *sprechen* ~ Orhun abideleri *sab* "söz, haber"~İng. *saw*("atasözü") buna Mayaların dilinde çok konuşan, geveze anlamındaki seb aaj¹⁷ ve nargile kültürüyle ilgili bir terim olan *sipsi* (nargilelerde ağızlık)'yi de eklemek gerekecektir. DLT'de geçen şu ifadeler de *sumlu* "Türkçe'den başka bir dille konuşmak", *sumlm* "Türkçe bilmeyen kimse" *sumluş* "yabancı dil konuşmak" yine bu listeye dahil edilebilir. Kök herhalde Sümerce'de konuşmak manasına gelen *kaþu*¹⁸ olmalıdır. Buna ek olarak Çuv.*simah* ile DLT *sumlu* fiili ve Türkiye Türkçesi *kon-uşmak* fiilinin bariz kökü -kon arasında da k~s ve m~n geçişlerinden bahsetmek mümkündür. Sümerce *sar* "saç kesmek" yine Sümerce sır "yolmak, koparmak" ~Türkmence *syır*-mak "sakal kesmek" ~ TT. *syır*-mak "kesmek"~ *kaşu*-mak k>s ve r>z geçişleri. Bu sözcüğün T.Türkçe'sinde bir karşılığı da yüz-mek fiili olmalıdır. Ön-türkçe kelimelerde sözbaşı -y'nin karşılığı -s kabul edildiğinden ve z < r geçişi de yaygın bir şekilde var olduğundan *yüz* muhtemelen *sir* gibi bir biçimle kendini belli edecektir ki, bu da k>s değişikliği bağlamında değerlendirilebilir. Arap. *sa'adet*-Türk. *kat* - Altayca "*kadık*"-Farsça(?) *şad*. Sümerce *kin* "göndermek" ~ Türk. *gön*-dermek~İng. *send* ~ Alm. *senden*. Hunlardan beri kullanılageldiği bilinen Tanrı'nın yeryüzündeki onun adına dünyayı yönetmekle olan vekilin ünvanı "*kat*" Moğolca'da bir biçim olarak "*sut*"¹⁹ haliyle de bulunur. Sümerce *kad* "*kar fırtınası, bora*"~ DLT *kađ* "kar fırtınası"~ İng. *storm*. (Orhun abideleri) *kaşu* ("ceza") ~ Alt. *kaşu* ("ıstırap, acı, azap, işkence") ~ Karaçay-Malkarca. *kaşu* ("ceza") ~ *kin*("eziyet, işkence, felaket")²⁰ ~ Çuv.hin ("acı, ıstırap") ~Kırgızca *künöo* ("suç, günah") ~ Fars. *günah* ~ İng. *sin*. Bu sözcük Anadolu'da halk dilinde *kaşu*("güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, zulüm")²¹ şeklinde yaşamaktadır. Günah ile ceza ya da işkence arasında bir bağlantı yok gibi durduğu dillendirilebilir. Ancak her işlenen günah beraberinde bir cezaya müstehak görülür. Bu nedenle günah ve ceza kavramları bir bakıma birbirleriyle bağlantılı durmaktadırlar. Türkçe ile dilsel açıdan pek çok bağlantıya sahip Maya'ların dilindeki *ka'ban* ("suç, günah, acılık") sözcüğünde suç ve günah kavramları bir arada korunmuştur. Çuv. *sie* "katmak-eklemek" ~ Türk.T. *kat*-mak, Çuv. *sirim* "karbondioksit, boğucu duman," ~ Türk. T. *kurum* "ocak bacalarında biriken kalın is",

¹⁷ Doğan, İsmail, *Mayalar ve Türklük*, Ahmet Yesevi Üni. Yay. Ankara, 2007, s.181

¹⁸ Gerey Begmyrat, *5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları*, IQ Kültürsanat yayıncılık, II.baskı, İstanbul, 2005

¹⁹ Cahun Leon, *Aşya Tarihine Giriş*, Seç yay. İstanbul, 2006, s.143

²⁰ *Oğuzname (Emsal-i Mehmedali) XVI.yy.da yazılmış Türk Atasözleri Kitabı*, hazırlayan Samed Alizade, Eklele yayına hazır. Ali Haydar Bayat, Türk Dünyası Araştırmaları vakfı, İstanbul, 1992, s.117

²¹ *Türkçe Sözlük*, TDK yay., 10. baskı, Ankara, 2005, s.1174.

sevinç ~ *kwanç*, *kemiş* “sıska, cılız” ~ *semiş* “şişman” ~ *Çuvaş. samir* “yağlı şişman”, Kırgız T. *karamlı* “boylu-poslu, endamlı” ~ *Çuv. karin* “uzanmak, boy vermek” ~ T.T. *sırım* (ayrıca *m<n* geçişi), *kızak* ~ Yak. *sarğa* ~ KM *serece*, *kenek* “sakat” ~ *sımk* “sakat”, *sürlü* “güzel, hoş, yakışıklı” ~ *kir* “güzellik” ~ *körk* “güzellik” ~ TT. *güz-el* (Türkçemizde kullandığımız güzel fiiliniz kökü açıkça *güz* köküdür. Kök sıfatlaşma eki -el’i alarak sıfat haline dönüşmüştür. Bu kelime r>z geçişi için oldukça güzel bir örnek teşkil etmektedir), TT. *kınama*~Yakutça *seme*, *Teleüt. karam* “cimri”~ *Çuv. saran* “cimri”, *Çuv. sin* “adam, halk” ~T. *kün* “halk, adam”, *kün* kelimesi Türkiye Türkçe’sinde “*ele güne karşı*” ve “*gün yüzüne çıkacak yüzüm kalmadı*” gibi deyimsel formlarda hala yaşamaktadır, Özbek. *kez* “zaman, vakit”~KM. közüv “zaman, süre” ~ T.T “*süre*” ~ Rus.*surok*- *k>s* ve *r>z* geçişleri İng.*bour*’da r’li biçim olarak buraya dahil edilir zannındayız. Eski Japonca *kata* “yan, bir yan, yarım”~Türkçe *keyi* “yan”~İng. *side*. Sümerce *sal* (“kadın”)~İng. *gal* (“kadın”)~Türk. *kal* (“yaşlı adam”), gelin ve hala sözcüklerinin bu sözcüklerle ilintili olup olmadığı değerlendirilmelidir. Soğuk sıfatı kimi ağızlarda ve Anadolu’da pek çok yerde *savuk* şekliyle ifade edilir. Son hece -uk besbelli kök -sav’a eklenen isimden sıfat yapma eki olmalıdır, çünkü yine bu *sav* kökünden türetilmiş savutmak (yani soğutmak) fiili Türkçe’de mevcuttur ki, sözcüğün -ut eki bariz bir biçimde fiil yapma ekidir. Kök her halükarda -sav’dır. Zıt anlamlı iki kelime arasındaki sesçil benzerlik her iki sözcüğün aynı kökten türemiş olduğuna işaret eder kuralından hareket edecek olursak Türkçe’de belirli sıcaklığa ulaşma anlamına gelen -*kav* ile -*sav* sözcüklerinin her ikisinin de ortak bir kökten türemiş olduğu söylenebilir ve *k>s* değişikliğine bir delil olarak alınabilir. İng.“*sad*” ~ Arapça “*keder*” ~ Kırgızca“*keyi*”(kederlenmek) ~ Karaçay-Malkar katuv “acı, keder, kaygı, tasa” ~ Fars. *sitem* ~ Mayaca *sits* “kaygı, endişe”. Altayca *korodo* (“kederlenmek, üzölmek”), *korodoş* “üzüntü”-karuzı “hüzünlenmek, acımak, endişelenmek” ~ *Çuv.sor* “ağlamak, sızlamak” ~ İng.*sorrow*, *sorry* ve *sorrow* sözcükleri *k>s* değişikliğinin doğruluğuna taraf oluşturmaktadırlar. Türkçe *keder* ile Almanca *stören* (“rahatsız etmek, üzmek, bozmak”) fiili arasında bir bağ varmış gibi duruyor. Çünkü Almanca’da bir de kök-störe’den türemiş *störriş* diye bir kelime vardır. Bu“ inatçı dik kafalı” anlamını verir ki, Teleütçe’de ve yine Altayca’da aynı anlam “*keder*” sözcüğüyle karşılanır. *Çuvaşça* *sitir* (“zarar, kötölük, gücenklik”) ve Mayaca *sits* (“kaygı, endişe”) kökteş sözcükler olarak belirirler.

Bu *k>s* geçişiyle ilgili olarak söylenebilecek en ilginç bağlantı ise Priscus tarafından kaydedilen Hun dilinde içkiye verilen ad *Kim(os)*(Kamom)²² ile batı Türklüğünün dilsel kalıntılarını bünyesinde barındıran *Çuvaşların* kadim içkisi “*Sim(esem)*” arasında gözlenmektedir. *Çuvaşça*’da eskimiş bira üzerindeki beyaz tortu manasına gelen “*kimıs*” ile DLT’de şarap anlamındaki “*kızıl süm*” (burada kızıl şarabın rengini ifade eden sıfattır, yani ana sözcük süm’dür) sözcüklerini de yine bu bağlamda değerlendirmek lazımdır

²² Ahmetbeyođlu Ali, *Grek Seyyahı Priskos (V.Asır)’a göre Avrupa Hunları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1995.

Görüldüğü üzere, Ön-Türkçe'deki *k* ya da *s* harfleriyle başlayan kimi sözcüklerin Türk dilleri içerisinde bazı kereler *s*'li bazı kereler de *k*'li biçimleriyle muhafaza edildiğini gösteren pek çok kelime hala Türk lehçeleri arasında yaşamaktadır.

Kanaatimiz o ki; Homeros'un andığı Kimmer'lerin yurdunun "karanlık ve sislerle örtülü" ifadesi Kimmer kavim adıyla semantik manada yakından ilgilidir. Kimmer etnonominin ilk hecesinde geçen "**kim**", günümüz Çuvaşça'da *k~s* geçişiyle **sim** "karanlık" sözcüğünde hala yaşamaktadır. Özetleyecek olursak Kimmer etnonomi son hecedeki *-er* ya da *-eri* iştihakıyla birlikte esasen kimer-kimeri < sim (karanlık)+er-eri ~ "karanlık halkı" gibi bir anlama gelmekteydi. Karanlık~duman arasındaki ilişki Çuv. **sim** ile İng. **smoke** kelimeler arasında doğrudan doğruya bir bağlantıyı da ortaya çıkarıyor.

Kimmer örneğinde görüldüğü üzere bazen kavim adları kendi kökenbilimsel açıklamasını bünyelerinde barındırırlar. Tıpkı Herodot'un "kel başlılar" olarak tanımladığı "Argipeia"²³ sözcüğünün son hecesindeki "peia" biçiminin Fin-Ugor dilerindeki "baş" manalarına gelen Fince *pää*²⁴ ile olan mükemmel sesçil bağlantısında yine Herodot'un "bit yiyenler" olarak tanımladığı "Budin" kavim adının ilk hecesinin, son hecedeki *-in* budun isim yapma eki atıldığında bariz bir şekilde Türkçe "bit" sözcüğüyle ilgili olarak karşımıza çıkmasında olduğu gibi. Budin kelimesinin ilk hecesinin Türkçe bit ile olan bağlantısı, bu kelimenin Latince karşılığı "*pudis*" biçimiyle de doğrulanmaktadır. Herodot' daki "bud" şeklinin "bit" sözcüğünün ön-şekli olarak alınabilmesi mümkündür.

Hülasa, *k>s* geçişinin geçmişi Sümerce'ye kadar varmaktadır. Hint-Avrupa dil ailesinin Pers, Ermeni, Hint, Frig, İllir, Baltık zümrelerinin dahil olduğu Satem grubu eski Hint-Avrupa kelime başındaki *K* yerine *S* sesi bulunmasına göre tanzim edilmiştir. Türkçe'nin hem kendi iç lehçeleri arasında *k-s* değişikliğini teyit eden pek çok sayıda sözcüğün hali hazırda bulunuşu hem de dilsel anlamda etkileşim içerisinde kaldığı yabancı lisanlarda kimi Türkçe sözcüklerin varlığı, Türkçe'de dahi *K>S* değişikliğinin tâ Sümerceden itibaren mevcut olduğu ve bu değişikliğinin yalnızca Hint-Avrupa dillerine has bir özellik olmadığı yönünde tanıklıkta bulunmaktadırlar.

²³ Herodotos, *Herodot Tarihi*, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2004, İkinci Baskı, IV-23, s.207

²⁴ Karatay, Osman, "III. Yüzyılda Trabzon'a Saldıran Boranlar Kimlerdir?", *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, sayı;1, s.10-11

Abstract: *Homer, our seemingly first source that mentions the Kimmerians, describes their land as a country full of fog and darkness. Homer's accounts of the before-said people have been evaluated in different ways all the time. Those, who made comments in relation to those statements of the Greek author, have never thought the fact that the author had an intention of underlying a reference to the ethnonym Kimmer with such a description till now. In this article, that an historical truth, is related to the Kimmerians, lies behind the Homer's accounts will intrinsically be tried to be shown.*

Key words: *Kimmer, Homer, Darkness, the change K to S*